

Rapportage

BUS-E Extra uitvraag Tegenprestatie 2019

In samenwerking met het ministerie SZW

Mirthe Bronsveld-de Groot
Leonore Biemans-Braggaar
Petra Molenaar-Cox
Jeremy Weidum

december 2019

Inhoudsopgave

- 1. Inleiding 4**
 - 1.1 Aanleiding 4
 - 1.2 Doel en projectresultaat 5

- 2. Onderzoeksmethode 7**
 - 2.1 Extra uitvraag 7
 - 2.2 Bijstandsuitkeringenstatistiek 9

- 3. Resultaat extra uitvraag 10**
 - 3.1 Representativiteit van de respons 10
 - 3.2 Aantal tegenprestaties 12
 - 3.3 Opmerkingen van gemeenten 13

- 4. Samenvatting en conclusie 16**

Bijlage Enquête 17

Samenvatting

Middels een extra uitvraag bij gemeenten en met ophoging voor non-respons heeft het CBS een schatting gemaakt van het aantal tegenprestaties in Nederland in één maand. In maart 2019 hebben ongeveer 23 300 personen met een bijstandsgerelateerde uitkering een maatschappelijk nuttige activiteit als tegenprestatie opgedragen gekregen en/of uitgevoerd. Daarbij geldt een onzekerheidsmarge van twee procent. Relatief gezien is dit ongeveer evenveel als een jaar eerder, in maart 2018. Indien alle gemeenten andere activiteiten die kunnen worden gezien als tegenprestatie zouden meetellen, zoals vrijwilligerswerk of mantelzorg, zou het aantal tegenprestaties hoger uitkomen.

Keywords

Sociale zekerheid, Participatiewet, Bijstand, Tegenprestatie, Ministerie van Sociale zaken en Werkgelegenheid, SZW.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

De tegenprestatie is per 1 januari 2012 ingevoerd voor belanghebbenden van 18 jaar tot de pensioengerechtigde leeftijd (Participatiewet, artikel 8a, artikel 9). Gemeenten moeten het opdragen van een tegenprestatie aan personen met een uitkering op grond van de Participatiewet, Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW) en Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ) regelen bij verordening. Daartoe dient de gemeente expliciet beleid te ontwikkelen betreffende de inhoud, omvang en duur van de tegenprestatie. Een tegenprestatie is een maatschappelijk nuttige activiteit die onbetaald en van beperkte duur en omvang is. Het mag geen werk zijn dat normaal gesproken betaald is. De bijstandsgerechtigde is verplicht om de opgedragen tegenprestatie uit te voeren indien de gemeente hierom vraagt. Als de bijstandsccliënt dit weigert, kan de gemeente een maatregel opleggen.

1.1.1 Definitie van tegenprestatie

Uit informatie van de Rijksoverheid blijkt dat gemeenten enige vrijheid hebben bij het opstellen van de verordening waarin staat wanneer iemand wel of niet een tegenprestatie moet verrichten en wat daaronder verstaan wordt¹:

- Alleenstaande ouders met kinderen tot 5 jaar hoeven niet altijd een tegenprestatie te leveren.
- Personen die volledig en duurzaam arbeidsongeschikt zijn, hebben niet altijd de verplichting tot het leveren van een tegenprestatie.
- Vrijwilligerswerk kan wel of niet worden gezien als een tegenprestatie.
- Ook het verlenen van mantelzorg kan de gemeente zien als een tegenprestatie.

De definitie van 'tegenprestatie' kan dus enigszins verschillen tussen gemeenten.

1.1.2 Tegenprestatie in de Bijstandsuitkeringenstatistiek

Het kenmerk tegenprestatie is sinds 2013 opgenomen in de Bijstandsuitkeringenstatistiek (BUS). De naamgeving van het kenmerk is per 1 januari 2015 veranderd van 'Opgedragen plicht tot tegenprestatie' naar 'Uitvoering tegenprestatie'. Het onderliggende waardenbereik is niet aangepast. Bij dit kenmerk moeten gemeenten opgeven of een persoon op enig moment in de verslagmaand daadwerkelijk werkzaamheden in het kader van de opgedragen plicht tot tegenprestatie heeft verricht. Het maakt daarbij niet uit hoeveel tijd aan de tegenprestatie is besteed, op welk moment met de werkzaamheden is gestart en of de werkzaamheden na afloop van de verslagmaand nog doorlopen. Evenmin is van belang van welke aard de onbeloonde maatschappelijk nuttige werkzaamheden waren.

¹ Zie: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/bijstand/vraag-en-antwoord/wat-is-de-tegenprestatie-in-de-bijstand>

De codering van het kenmerk in de BUS is:

- 1 Ja
 - 2 Nee
-

Eerder onderzoek

Om zicht te krijgen op de gevolgen van de naamswijziging van het BUS-kenmerk, heeft het CBS in 2015 een eerste analyse gedaan. Daaruit bleek dat het gebruik van code 2 'Nee' gevarieerd was en zeer verschillende situaties omvatte: geen tegenprestatie gedaan, geen tegenprestatie opgelegd, of in het verleden al voldoende tegenprestatie geleverd. Aangezien het om inhoudelijk grote verschillen ging, heeft het CBS op basis van de resultaten van dat onderzoek destijds geadviseerd om nog niet over dit BUS-kenmerk te publiceren.

Omdat er bij het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) wel behoefte bestond aan cijfers over de tegenprestatie, heeft het CBS in 2016 een onderzoek uitgevoerd. Daarin werd bij gemeenten een uitgebreide enquête uitgezet om in kaart te brengen hoe men in de gemeentelijke praktijk omgaat met de uitvoering en registratie van de tegenprestatie. Hieruit kwam naar voren dat er bij gemeenten grote diversiteit bestaat in de wijze van verzamelen, registreren en aanleveren van gegevens over de tegenprestatie. Dit heeft als gevolg dat de cijfers die beschikbaar komen via het BUS-kenmerk 27 'Uitvoering tegenprestatie' niet betrouwbaar zijn. Uit de enquête is gebleken dat gemeenten het waardenbereik van het kenmerk verschillend interpreteren en dat zij zowel gegevens over het opdragen als daadwerkelijk uitvoeren van een tegenprestatie aanleveren.

Er bestaat zoveel verscheidenheid tussen gemeenten en de bijbehorende gemeentelijke praktijk, dat geconcludeerd is dat een aanpassing of uitbreiding van het BUS-kenmerk niet de beste manier lijkt om eenduidige cijfers te kunnen leveren over de tegenprestatie. Bovendien bleek dat het voor veel gemeenten lastig is om maandelijks gegevens over de tegenprestatie aan te leveren. Dit sluit in veel gemeenten niet aan bij de praktijk. Een maandelijke uitvraag van goede kwaliteit zou veelal aanpassing van zowel gemeentelijke registratiesystemen als van de uitvoeringspraktijk vergen. De BUS, een maandstatistiek, lijkt daarom niet de juiste plek om de gegevens over de tegenprestatie te verzamelen. Het CBS heeft dan ook in 2016 voorgesteld om het kenmerk uit te vragen middels een extra uitvraag.

Aansluitend bij het voorstel uit 2016 heeft het CBS in 2018 informatie over de tegenprestatie verzameld middels een extra uitvraag (enquête) onder alle gemeenten. Het ministerie heeft aan het CBS gevraagd om het onderzoek van 2018 in 2019 ongewijzigd te herhalen.

1.2 Doel en projectresultaat

Het doel van het onderzoek is om een betrouwbaar landelijk cijfer te krijgen over het aantal personen dat een maatschappelijk nuttige activiteit als tegenprestatie heeft opgedragen gekregen en/of uitgevoerd. Om te komen tot een landelijk totaalcijfer, wordt opgehoogd voor non-respons.

Om cijfers over de tegenprestatie te verzamelen is in 2018 een korte enquête opgesteld waarmee gemeenten de mogelijkheid is gegeven om de informatie te leveren die ze

beschikbaar hebben.² Hierdoor kunnen ook gemeenten die geen tegenprestatie opdragen makkelijker responderen (zie verder hoofdstuk 2). In 2019 is dezelfde enquête (uiteraard met aangepast meetmoment) uitgezet onder alle gemeenten.

De onderzoeksvraag die beantwoord wordt, luidt:

Hoeveel bijstandsgerechtigden hebben in maart 2019 maatschappelijk nuttige activiteiten als tegenprestatie opgedragen gekregen en/of uitgevoerd?

1.2.1 Opzet rapport

Het voorliggende rapport doet verslag van de extra uitvraag in 2019 en zet deze naast de resultaten uit 2018. In het volgende hoofdstuk wordt de onderzoeksmethode besproken. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 het resultaat van de uitvraag beschreven. Het rapport eindigt met een samenvatting en conclusie in hoofdstuk 4.

² Hiervan is verslag gedaan in de CBS-rapportage 'BUS-E Extra uitvraag Tegenprestatie' december 2018.

2. Onderzoeksmethode

In dit onderzoek heeft het CBS de in 2018 ontwikkelde extra uitvraag (enquête) uitgezet onder alle Nederlandse gemeenten. Hiermee wordt een betrouwbaar cijfer verkregen over het aantal personen, op landelijk niveau, dat in maart 2019 een maatschappelijk nuttige activiteit als tegenprestatie heeft opgedragen gekregen en/of uitgevoerd. Daartoe is opgehoogd voor non-respons.

2.1 Extra uitvraag

De enquête is zo opgesteld dat zoveel mogelijk gemeenten informatie konden leveren. Daarbij zijn de resultaten van het in 2016 uitgevoerde onderzoek in acht genomen.

Op basis van die bevindingen is de enquête als volgt opgesteld (zie ook de bijlage):

1. Mogelijkheid om aan te geven dat de tegenprestatie niet wordt uitgevoerd.
2. Indien de tegenprestatie wordt uitgevoerd: Hoeveel bijstandsgerechtigden hebben in maart 2019 een maatschappelijk nuttige activiteit als tegenprestatie opgedragen gekregen en/of uitgevoerd?
3. Indien de tegenprestatie wordt uitgevoerd: Is maart een representatieve maand t.o.v. andere maanden?
4. Ruimte voor opmerkingen en nadere toelichting.

2.1.1 Populatie, uitzending enquête en respons

Het onderzoek is uitgevoerd onder alle gemeenten in Nederland. In het verslagjaar 2019 telt Nederland 355 gemeenten. Alle gemeenten hebben een enquête ontvangen met de vraag deze in te vullen.

In maart 2019 is per mail een aankondiging gestuurd naar alle gemeenten om hen te informeren over de extra uitvraag. Hierin was de exacte vraagformulering al opgenomen, zodat zij zich konden voorbereiden op de enquête.

Medio mei 2019 is de enquête per mail aan alle gemeenten gestuurd, met het verzoek om deze binnen drie weken terug te sturen. Na drie weken is een rappelmail uitgestuurd en weer drie weken later is er (in verband met de zomervakantieperiode) nogmaals gerappelleerd. De gemeenten ontvingen bij de enquête een korte toelichting over de aanleiding van het onderzoek en de wijze waarop de enquête ingevuld diende te worden.

Ondanks het rappelleren bleek het responspercentage wat achter te blijven vergeleken met het onderzoek van 2018. In augustus is daarom contact opgenomen met de contactpersonen van ongeveer veertig gemeenten (waaronder een aantal samenwerkingsverbanden) die in 2018 wel de enquête invulden. Hen is gevraagd naar de reden van non-respons. Zij gaven aan dat zij het te druk hadden gehad om te reageren, of dat zij niet gereageerd hebben 'omdat er toch niets is veranderd'. De helft van deze gemeenten heeft de enquête alsnog ingevuld. Uit het telefonisch contact is de indruk ontstaan dat de tegenprestatie in 2019 minder in de belangstelling staat dan in 2018, waardoor gemeenten minder geneigd zijn om de enquête in te vullen. Eén van de contactpersonen verwoordde het als volgt:

"Binnen de beleidsafdeling is er een stuk minder aandacht voor de tegenprestatie dan in het verleden. Wellicht dat hierdoor ook de uitvraag wat minder aandacht heeft gekregen."

Van de 355 gemeenten waarnaar een enquête is uitgestuurd, hebben er uiteindelijk 292 deze ingevuld en teruggestuurd. Dit is een respons van 82 procent (in 2018 was de respons 90 procent).

2.1.2 Ophoging voor non-respons: Multiple imputation

Om een landelijk beeld te krijgen over het aantal tegenprestaties moet de non-respons worden bijgeschat. Hiervoor is een methode gebruikt die goed om kan gaan met het feit dat de aantallen die gemeenten verstrekken vaak zeer laag of nul zijn: Multiple Imputation (Random Hot Deck Imputation). Hiermee kan de respons worden aangevuld met een schatting, om zo een landelijk beeld te krijgen over de gevraagde cijfers. Bij deze statistische methode wordt bij elke non-respons-gemeente een gelijkende responderende gemeente (donor-gemeente) gezocht. Vervolgens wordt de door de responderende gemeente ingevulde waarde geïmputeerd bij de non-respons-gemeente. Deze procedure leidt tot een volledig gevulde dataset. Om een zo betrouwbaar mogelijke schatting te krijgen, wordt de imputatieprocedure meerdere keren herhaald, wat leidt tot meerdere volledig gevulde datasets. De daarop volgende analyse om totaalcijfers voor Nederland te bepalen wordt gebaseerd op het gemiddelde van alle volledig gevulde datasets.

Het analyseproces omvat drie stappen.

Stap 1: Controle en correctie

De eerste stap van het analyseproces is het controleren en eventueel corrigeren van de enquêtedata. Daarbij geldt op basis van logische gronden dat het antwoord op de vraag "Hoeveel bijstandsgerechtigden hebben in maart 2019 een maatschappelijk nuttige activiteit als tegenprestatie opgedragen gekregen en/of uitgevoerd?" nul moet zijn, indien de desbetreffende gemeente heeft aangegeven dat de tegenprestatie niet wordt uitgevoerd.

Stap 2: Imputatie met behulp van donor-gemeente

Voor gemeenten die niet hebben gerepondeerd, is een donor-gemeente gezocht die lijkt op de gemeente qua:

- gemeentegrootte (inwonersaantal);
- het softwarepakket dat wordt gebruikt voor de gemeentelijke administratie/registratie.

Deze twee kenmerken zijn voor alle gemeenten bekend, ook voor de non-respons-gemeenten. Ze worden dus gebruikt als hulpvariabelen om het aantal tegenprestaties (de doelvariabele) te kunnen invullen (imputeren) bij de non-respons-gemeenten.

Nagegaan is of het een beter resultaat oplevert als ook het aantal bijstandsgerechtigden per gemeente wordt meegenomen als hulpvariabele. Dit levert echter een schatting op die minder stabiel en minder nauwkeurig is en is daarom buiten beschouwing gelaten.

De imputatie van de ontbrekende waarden op basis van een donor-gemeente is 50 keer uitgevoerd. In totaal heeft dit geleid tot 50 volledig gevulde datasets plus de originele dataset. Bij elke imputatieronde is opnieuw een donor-gemeente gezocht, waardoor de geïmputeerde datasets van elkaar verschillen. Voor elke dataset is een populatietotaal voor de doelvariabele geschat. De uiteindelijke schatting van het aantal tegenprestaties is het gemiddelde van de 50 schattingen.

Stap 3: Onzekerheidsmarges berekenen

Doordat het aantal tegenprestaties dat in dit onderzoek gepresenteerd wordt geschat is, gaat de uitkomst gepaard met een bepaalde onzekerheidsmarge.

Uit de spreiding in de 50 verschillende schattingen kan een foutmarge worden bepaald voor de uiteindelijke schatting van het gevraagde aantal. Er zijn marges en relatieve marges berekend om uitspraken te kunnen doen over de nauwkeurigheid van de schatting. De onzekerheidsmarges zijn op de volgende manier berekend:

$$\text{Marge} = \sqrt{\left(\frac{\sum(y - \bar{y})^2}{((n - 1) * N)}\right) * \left(1 + \frac{1}{n}\right) * 1,96}$$

Waarbij:

- y = totaal aantal tegenprestaties in geïmputeerde dataset
- \bar{y} = gemiddelde van y
- n = aantal imputaties
- N = aantal gemeenten

De marges zijn vervolgens gebruikt om een 95%-betrouwbaarheidsinterval voor de schatting te construeren. Het 95%-betrouwbaarheidsinterval wil zeggen dat in 95 van de 100 gevallen het werkelijke aantal tegenprestaties binnen dit interval valt. Hoe breder het interval is, hoe minder nauwkeurig de schatting.

De relatieve marges worden berekend door de marges te delen door het geschatte aantal tegenprestaties.

2.2 Bijstandsuitkeringenstatistiek

Naast de gegevens die uit de enquête beschikbaar zijn gekomen, is ook gebruik gemaakt van informatie over het aantal bijstandsgerechtigden uit de Bijstandsuitkeringenstatistiek (BUS). De BUS bevat informatie over de in Nederland verstrekte bijstandsuitkeringen op grond van de Participatiewet (algemene- en bijzondere bijstand inclusief AIO), Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW), Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ) en de Besluit bijstandsverlening zelfstandigen (Bbz). Maandelijks worden bestanden met deze gegevens door gemeenten en de SVB aan het CBS verstrekt.

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van door gemeenten verstrekte gegevens over algemene bijstandsuitkeringen aan personen tot de AOW-leeftijd. Daarbij gaat het om het transactiebestand van maart 2019. Dit is de maand waarover in de enquête gevraagd wordt naar het aantal tegenprestaties. De term transactiebestand wordt gebruikt voor een geanonimiseerd bestand waarin administratief vertraagde informatie voor drie maanden is teruggelegd. Op die manier wordt alle beschikbare, recente informatie meegenomen.

3. Resultaat extra uitvraag

Paragraaf 3.1 gaat in op de representativiteit van de respons op de enquête. Paragraaf 3.2 beschrijft het aandeel responsgemeenten dat de tegenprestatie uitvoert, het geschatte - opgehoogde - aantal tegenprestaties in de maand maart 2019 en de representativiteit van de gekozen verslagperiode. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een samenvatting van de opmerkingen die gemeenten hebben gemaakt in de enquête.

3.1 Representativiteit van de respons

Zoals in hoofdstuk 2 is aangegeven, heeft het CBS 292 van de 355 uitgestuurde enquêtes ingevuld retour ontvangen. Dit is een respons van 82 procent.

De 292 responderende gemeenten zijn, wat betreft hun grootteklasse en het softwarepakket dat gebruikt wordt voor de gemeentelijke registraties, representatief voor alle Nederlandse gemeenten.

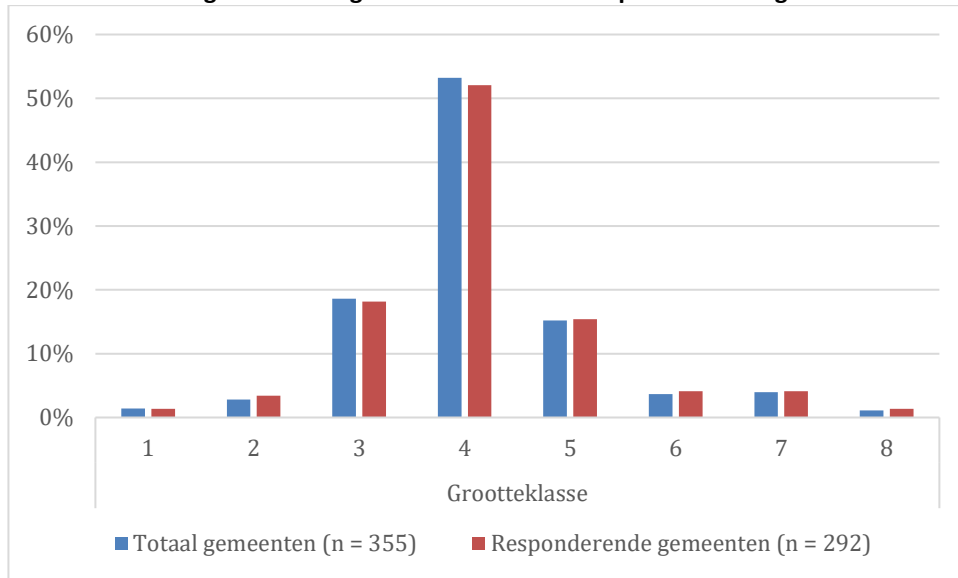
De grootteklasse van een gemeente wordt bepaald op basis van het aantal inwoners in die gemeente. De volgende grootteklassen worden onderscheiden:

1. Minder dan 5 000 inwoners	(1 procent van alle gemeenten)
2. 5 000 tot 10 000 inwoners	(4 procent van alle gemeenten)
3. 10 000 tot 20 000 inwoners	(23 procent van alle gemeenten)
4. 20 000 tot 50 000 inwoners	(50 procent van alle gemeenten)
5. 50 000 tot 100 000 inwoners	(13 procent van alle gemeenten)
6. 100 000 tot 150 000 inwoners	(4 procent van alle gemeenten)
7. 150 000 tot 250 000 inwoners	(3 procent van alle gemeenten)
8. 250 000 inwoners of meer	(1 procent van alle gemeenten)

De minimale respons van de verschillende grootteklassen is 80 procent. De grootteklassen 2 (5 000 tot 10 000 inwoners) en 8 (de G4: 250 000 inwoners of meer) hadden een respons van 100 procent.

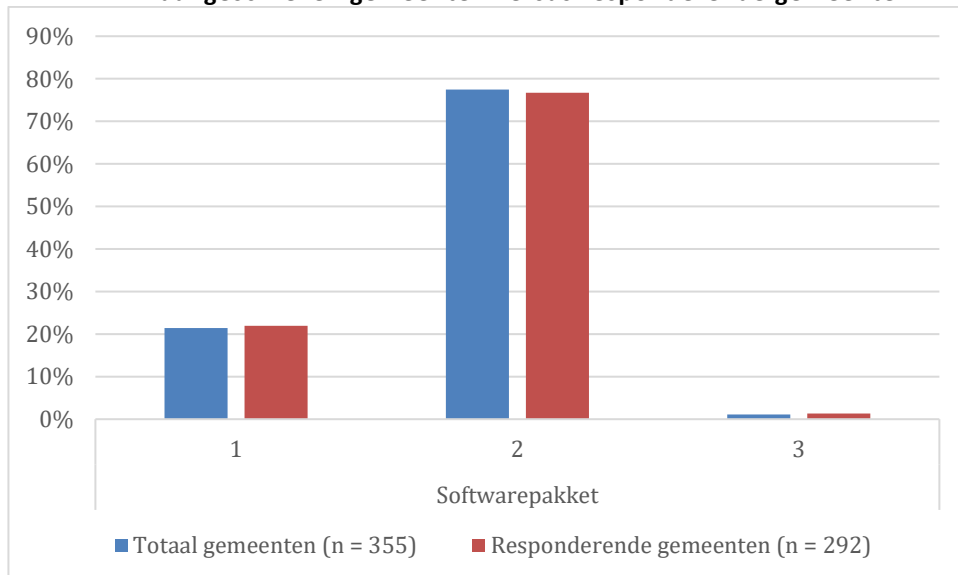
In figuur 3.1 is, zowel voor alle 355 aangeschreven gemeenten als voor de 292 gemeenten die hebben gerepsondeerd, het relatieve aandeel per grootteklasse weergegeven. De kolommen van de aangeschreven gemeenten en de kolommen van de responderende gemeenten tellen beiden op tot 100 procent. Deze figuur laat zien dat de verdeling voor de responderende gemeenten bijna exact gelijk is aan de verdeling van alle gemeenten. Dit betekent dat de responderende gemeenten qua inwonersaantal representatief zijn voor alle gemeenten. In de figuur is bijvoorbeeld te zien dat de helft van alle Nederlandse gemeenten valt in grootteklasse 4 (20 000 tot 50 000 inwoners). Ook bij de responderende gemeenten behoort de helft tot grootteklasse 4.

Figuur 3.1 Representativiteit naar grootteklasse: verdeling voor alle aangeschreven gemeenten versus responderende gemeenten

Daarnaast is voor de verschillende softwarepakketten die gemeenten gebruiken voor de registratie/administratie bekeken of de respons representatief is voor alle gemeenten. Dit bleek inderdaad het geval te zijn. Voor aanlevering van de BUS worden door gemeenten drie softwarepakketten gebruikt. In figuur 3.2 is te zien dat de meeste gemeenten (77 procent) gebruik maken van het tweede softwarepakket. Ook van de responderende gemeenten gebruikt ook 77 procent dit pakket.

Figuur 3.2 Representativiteit naar softwarepakket: verdeling voor alle aangeschreven gemeenten versus responderende gemeenten

3.2 Aantal tegenprestaties

Uitvoeren van de tegenprestatie

In de enquête konden gemeenten aangeven of zij de tegenprestatie uitvoeren of niet. Gezien de respons van 82 procent, is deze informatie van een groot deel van de gemeenten bekend. Van de 292 gemeenten die hebben gerespondeerd, hebben er 112 aangegeven de tegenprestatie niet uit te voeren. De overige 180 doen dit wel. Dit betekent dat 62 procent van de responderende gemeenten de tegenprestatie uitvoert. Van de 63 non-respons-gemeenten is het niet bekend of zij de tegenprestatie uitvoeren.

Aantal tegenprestaties

Uit de respons op de uitvraag en door middel van de imputatiemethode (zie hoofdstuk 2) is een schatting gemaakt van het aantal door gemeenten opgelegde tegenprestaties in Nederland in de maand maart 2019. In tabel 3.1 is het geschatte aantal, de relatieve marge en het 95% betrouwbaarheidsinterval weergegeven. Daarnaast is ook het totale aantal personen (tot de AOW-leeftijd) met een algemene bijstandsuitkering in maart 2019 weergegeven. In de tabel zijn tevens de resultaten van het in 2018 uitgevoerde onderzoek weergegeven.

Uit het onderzoek blijkt dat er in maart 2019 naar schatting 23,3 duizend personen met een bijstandsgelateerde uitkering waren die een maatschappelijk nuttige activiteit als tegenprestatie opgedragen hebben gekregen en/of uitvoerden.

Deze schatting gaat gepaard met een bepaalde onzekerheidsmarge. De relatieve marge laat zien dat het werkelijke aantal naar schatting tot 2 procent kan afwijken van de puntschatting en geeft daarmee een onder- en een bovengrens aan. Het 95%-betrouwbaarheidsinterval heeft als ondergrens 22,8 duizend en als bovengrens 23,8 duizend. Dit betekent dat in 95 van de 100 gevallen het werkelijke totale aantal tegenprestaties binnen deze range zal liggen. Het aantal kan echter ook hoger of lager liggen.

In tabel 3.1 is tevens het aantal personen met een algemene bijstandsuitkering in maart 2019 weergegeven, dit waren er ruim 432 duizend³. Rekening houdend met de onzekerheidsmarges, heeft naar schatting 5 procent van deze personen een tegenprestatie opgedragen gekregen of uitgevoerd in maart 2019. Daarmee is het aandeel personen met een tegenprestatie in maart 2019 naar verhouding ongeveer gelijk aan het aandeel in maart 2018. Het absolute aantal tegenprestaties dat in de enquête is opgegeven is weliswaar lager, maar omdat het aantal personen met een bijstandsuitkering ook is gedaald, is het aandeel ongeveer gelijk.

Op het moment van verschijnen van dit rapport heeft het CBS het aantal personen met een IOAW- of een IOAZ-uitkering in maart 2019 nog niet gepubliceerd. Deze aantallen zijn daarom niet opgenomen in de tabel en niet meegenomen in de berekening. Ter indicatie: in december 2018 waren er ongeveer 30 duizend personen met een IOAW- of IOAZ-uitkering.

³ Bron: CBS StatLine <http://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/82016NED/table?ts=1542725319404>

Tabel 3.1 Aantal personen met een algemene bijstandsuitkering en tegenprestatie in de maand maart, 2019 en 2018*

	2019			2018		
	Aantal	Relatieve marge	95% betrouwbaarheidsinterval	Aantal	Relatieve marge	95% betrouwbaarheidsinterval
Aantal personen met een bijstandsuitkering (tot AOW-leeftijd)	432 000			455 420		
Aantal personen dat een maatschappelijk nuttige activiteit als tegenprestatie opgedragen heeft gekregen en/of uitgevoerd	23 300	2%	[22 800; 23 800]	26 200	8%	[24 100; 28 400]

Bron: CBS.

* De aantallen zijn afgerond op honderdtallen.

Aandeel gemeenten met nul tegenprestaties

Van de 180 gemeenten die de tegenprestatie uitvoeren, hebben er 133 in de enquête een aantal opgegeven. Bijna de helft van hen (64 gemeenten) heeft aangegeven dat het aantal tegenprestaties in de maand maart 2019 nul was. De reden hiervoor ligt vaak in het gemeentelijk beleid (zie paragraaf 3.3). Een aantal gemeenten gaf echter expliciet aan '0' te hebben aangeleverd omdat zij niet de mogelijkheid hebben om een maandcijfer te leveren. Zij zouden alleen een standcijfer kunnen geven (het aantal tegenprestaties in het jaar tot op een bepaald moment) of een aantal over een heel jaar. Het werkelijke aantal tegenprestaties zal daardoor vermoedelijk wat hoger liggen dan op basis van dit onderzoek kon worden vastgesteld.

Representativiteit van de verslagperiode

Ongeveer 84 procent van de 180 gemeenten die in de enquête hebben aangegeven de tegenprestatie uit te voeren, zegt dat het opgegeven aantal tegenprestaties in maart 2019 representatief is ten opzichte van andere maanden. Drie procent heeft aangegeven dat dit niet het geval is en dat het aantal in maart dus hoger of lager was dan in andere maanden. Bij de overige gemeenten was het onbekend of het aantal van maart 2019 representatief was. Gezien deze antwoorden van gemeenten kan het geschatte aantal tegenprestaties uit tabel 3.1 als representatief voor andere maanden beschouwd worden.

3.3 Opmerkingen van gemeenten

Ongeveer 30 procent van de gemeenten die de enquête hebben ingevuld, heeft gebruik gemaakt van de mogelijkheid om een toelichting te geven op de antwoorden die in de enquête zijn ingevuld. Het gaat om 90 gemeenten. Alle opmerkingen zijn doorgenomen en verwerkt. In grote lijnen komen de reacties overeen met wat gemeenten in 2018 aangaven. Deze paragraaf geeft een samenvatting van de opmerkingen.

Tegenprestatie niet uitvoeren

Een aantal gemeenten die er in hun beleid voor hebben gekozen om de tegenprestatie niet uit te voeren, lichtte toe wat daarvoor de reden is. Een enkele keer is er (nog) geen beleid geformuleerd ten aanzien van dit onderwerp. Vaker is de reden dat het beleid gericht is op participatie.

"De tegenprestatie zoals deze in de wet is geformuleerd, wordt niet uitgevoerd. Wel stimuleren we iedereen naar vermogen maatschappelijk actief te zijn, door het verrichten van (parttime) werk, vrijwilligerswerk, mantelzorg."

Verschillen in invulling van het beleid rondom de tegenprestatie

Onder gemeenten die de tegenprestatie wel zeggen uit te voeren, bestaan verschillen in de definitie van een tegenprestatie en dus verschillen in de invulling van het beleid. Enerzijds geven meerdere gemeenten aan, net als gemeenten die de tegenprestatie niet uitvoeren, dat zij met name sturen op participatie. Inwoners die maatschappelijk participeren worden ontheven van de verplichting tot tegenprestatie.

"In ons beleid is vastgesteld dat klanten gestimuleerd worden om te participeren en dat de verplichting tot een tegenprestatie een uiterst middel is."

Dit betekent dat vrijwilligerswerk of mantelzorg door veel gemeenten wordt gezien als tegenprestatie. Zij noemen dit 'de vrijwillige tegenprestatie'.

Anderzijds zijn er gemeenten die vrijwilligerswerk niet zien als tegenprestatie. Op basis van de opmerkingen in de enquête lijken zij in de minderheid te zijn. Wanneer zij een activiteit aanmerken als tegenprestatie, gaat het uitsluitend om 'de verplichte tegenprestatie', zoals zij zelf aangeven, dus door de gemeenten opgelegd.

Waarom is het aantal tegenprestaties vaak nul?

Zoals beschreven in paragraaf 3.2 was bij 64 gemeenten die de tegenprestatie wel uitvoeren het aantal tegenprestaties nul in de maand maart 2019. Een deel van deze gemeenten heeft dat in de enquête toegelicht. Het heeft meestal te maken met de hiervoor genoemde beleidskeuzes. Daardoor wordt de tegenprestatie alleen opgelegd als bijstandsgerechtigden geen andere activiteiten doen, zoals werk, scholing, een re-integratietraject of vrijwilligerswerk. In de praktijk komt het daardoor weinig voor dat een tegenprestatie wordt opgelegd.

"We gaan we uit van de eigen motivatie van cliënten. Cliënten krijgen een bepaalde periode om zelf een nuttige dagbesteding te zoeken. Dit is voor alsnog altijd gelukt waardoor het niet nodig is gebleken om met dwang een tegenprestatie op te leggen."

"De tegenprestatie wordt alleen opgelegd wanneer iemand niet actief is met re-integratie of sociale activering. Zolang iemand zichzelf wel inzet voor re-integratie/sociale activering is er geen aanleiding om de tegenprestatie op te leggen."

"De tegenprestatie is onderdeel van het beleid. Door onze aanpak hoeven wij de tegenprestatie niet in te zetten. Wij activeren cliënten zo snel mogelijk. In de praktijk resulteert dit in een actief cliëntenbestand. Inzet van de tegenprestatie is dan ook niet noodzakelijk."

Registratie van tegenprestaties

Meerdere gemeenten gaven in de enquête aan dat zij informatie over de tegenprestatie (nog) niet registreren, ofwel dat dit niet gebeurt in het softwarepakket waarmee zij gegevens leveren aan het CBS. In het laatste geval staat de informatie bijvoorbeeld uitsluitend in het klantendossier. Ook lieten enkele gemeenten (weer) weten dat zij tegenprestaties niet op maandbasis registreren.

4. Samenvatting en conclusie

Hoofduitkomst

Middels een extra uitvraag bij alle Nederlandse gemeenten is onderzoek gedaan naar het totaal aantal bijstandsgerechtigden dat in het kader van de Participatiewet een maatschappelijk nuttige activiteit als tegenprestatie uitvoerde of kreeg opgedragen in maart 2019. Uit het onderzoek blijkt dat het in maart 2019 om ongeveer 23 300 personen ging, met een onzekerheidsmarge van twee procent.

Enquête en respons

Voor de uitvoering van het onderzoek zijn alle 355 gemeenten in Nederland benaderd met een enquête. De respons bedroeg 82 procent. De 292 responderende gemeenten waren, qua grootteklasse en het softwarepakket dat gebruikt wordt voor de gemeentelijke registraties, representatief voor alle Nederlandse gemeenten.

Ophoging van de non-respons

Het aantal tegenprestaties van de niet responderende gemeenten is bijgeschat met behulp van de Multiple Imputation methode (Random Hot Deck Imputation). Hierbij zijn de gegevens van een qua grootteklasse en softwarepakket gelijkende en wel responderende gemeente gebruikt om tot een schatting te komen. Voor geheel Nederland leverde deze methode de schatting van 23 300 personen met een tegenprestatie op, met een onzekerheidsmarge van twee procent.

Nadere toelichting van gemeenten over de uitvoering van de tegenprestatie

Het onderzoek bood gemeenten ook de mogelijkheid een toelichting te geven op de antwoorden over tegenprestatie die zij in de enquête hadden ingevuld.

Een aantal gemeenten die de tegenprestatie niet uitvoeren, gaf daarvoor als reden dat de tegenprestatie niet past binnen het gemeentelijk beleid. Zij sturen met name op participatie. Uit de toelichtingen bleek ook dat gemeenten onderscheid maken tussen de verplichte en de vrijwillige tegenprestatie. Bij de verplichte tegenprestatie gaat het om een opgedragen activiteit. Bij een vrijwillige tegenprestatie staat men toe dat cliënten andere activiteiten verrichten, zoals vrijwilligerswerk of mantelzorg. Niet alle gemeenten zien activiteiten als vrijwilligerswerk en mantelzorg als een tegenprestatie, daarom drukt dit het geschatte aantal. Dat kon ook de reden zijn dat in maart 2019 geen tegenprestaties waren uitgevoerd. Verschillende gemeenten gaven verder aan dat zij informatie over de tegenprestatie (nog) niet registreerden, of dat het vastleggen zodanig gebeurt dat het niet mogelijk was de door het CBS gevraagde informatie te verstrekken.

Conclusie

Middels een extra uitvraag bij gemeenten en met ophoging voor non-respons heeft het CBS een schatting gemaakt van het aantal tegenprestaties in Nederland in één maand. In maart 2019 hebben ongeveer 23 300 personen met een bijstandsgerelateerde uitkering een maatschappelijk nuttige activiteit als tegenprestatie opgedragen gekregen en/of uitgevoerd. Daarbij geldt een onzekerheidsmarge van twee procent. Relatief gezien is dit ongeveer evenveel als een jaar eerder, in maart 2018. Indien alle gemeenten andere activiteiten die kunnen worden gezien als tegenprestatie zouden meetellen, zoals vrijwilligerswerk of mantelzorg, zou het aantal tegenprestaties hoger uitkomen.

Bijlage Enquête

Inleiding bij de extra uitvraag Tegenprestatie 2019

Het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) wil graag inzicht in het aantal bijstandsgerechtigden met een tegenprestatie. Hierbij gaat het om het totaal van de bijstandsgerechtigden die een tegenprestatie opgedragen hebben gekregen ofwel daadwerkelijk activiteiten als tegenprestatie hebben uitgevoerd. Dit kenmerk wordt op persoonsniveau ook geregistreerd in de Bijstandsuitkeringenstatistiek (BUS). Uit eerder onderzoek van het CBS is echter gebleken dat er tussen gemeenten veel verscheidenheid bestaat in de wijze van verzamelen, registreren en aanleveren van deze gegevens. Ook bleek het voor veel gemeenten lastig te zijn om maandelijks gegevens over de tegenprestatie te leveren. Daarom worden, net als in 2018, totaalcijfers per gemeente verzameld middels deze extra uitvraag.

Invullen van de vragenlijst

Op het volgende tabblad kunt u de vragenlijst vinden. De vragen gaan over de maand **maart 2019**. U kunt de antwoorden op de vragen invullen in de blauwe vakken.

Vraag 1 gaat over het aantal opgedragen en/of uitgevoerde tegenprestaties. Als het aantal opgedragen/uitgevoerde tegenprestaties onbekend is, vragen wij u om de vakken **leeg** te laten. Als het gevraagde niet is voorgekomen in de maand maart, kunt u een **o** ('nul') invullen. Indien in uw gemeente beleidsmatig de keuze is gemaakt om de tegenprestatie niet uit te voeren, kunt u dit aangeven door het vakje rechts bovenaan aan te vinken.

Bij vraag 2 vragen wij u om aan te geven in hoeverre het aantal tegenprestaties in de maand maart representatief is voor andere maanden van 2019. Tot slot is er ruimte voor opmerkingen en extra informatie. Hier kunt u uw antwoorden op bovenstaande vragen nader toelichten.

Versturen van de enquête

Na het invullen van de vragenlijst graag het document onder de originele naam opslaan en als bijlage mailen aan SZ_Bijstand@cbs.nl. Mocht u vragen hebben, dan kunt u deze stellen via dit emailadres of tijdens kantooruren via telefoonnummer 070 337 4144.

Bij voorbaat dank voor uw medewerking!

[Klik hier om naar de vragenlijst te gaan](#)

Extra uitvraag Tegenprestatie 2019

Gemeente:

De tegenprestatie wordt **niet** uitgevoerd

1 Hoeveel bijstandsgerechtigden hebben in **maart 2019** een maatschappelijk nuttige activiteit als tegenprestatie opgedragen gekregen en/of uitgevoerd?

Invullen bijstandsgerechtigden

Hierbij gaat het om een totaal van:

- bijstandsgerechtigden die in maart 2019 **te horen hebben gekregen** dat zij verplicht zijn om een tegenprestatie uit te voeren (tegenprestatie opgedragen), én
- bijstandsgerechtigden die in maart 2019 **daadwerkelijk activiteiten hebben verricht** die als tegenprestatie worden gezien (tegenprestatie uitgevoerd).

Laat het vakje **leeg** als het aantal opgedragen/verrichte tegenprestaties onbekend is, vul een **o** ('nul') in als het in maart niet is voorgekomen.

Let op: personen die in maart 2019 zowel een tegenprestatie opgedragen hebben gekregen als deze daadwerkelijk hebben uitgevoerd, dienen maar één keer te worden geteld.

2 Is maart een representatieve maand t.o.v. andere maanden?

Maak een keuze

3 Opmerkingen en nadere toelichting:

Het gaat om het aantal bijstandsgerechtigden dat in maart 2019 een tegenprestatie kreeg opgedragen en/of uitvoerde.

Het ingevulde formulier kunt u zenden aan SZ_Bijstand@cbs.nl.

Mocht u vragen hebben, dan kunt u deze stellen via dit emailadres of tijdens kantooruren via telefoonnummer 070 337 4144.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress

CCN Creatie en visualisatie

Ontwerp

Edenspiekermann

Inlichtingen

Vragen over deze publicatie kunnen gestuurd worden aan het CBS onder vermelding van het referentienummer 305069-3. Ons e-mailadres is maatwerk@cbs.nl.

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2019.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.